

פרשת המלך / ספר דברים (יז, יז-כ)

(יז) כי תבא אל הארץ אשר ה' אלקיך נתן לך וירשתה וישבתה בה ואמרת אשימה עלי מלך ככל הגוים אשר סביבתי: (טו) שום הנשים עליך מלך אשר יבזר ה' אלקיך בו מקרב אוזיה הנשים עליך מלך לא תוכל לתת עליך איש זכרי אשר לא אוזיה הוא: (טז) רק לא ירצה לו סוסים ולא ישיב את העם מצרימה למען הרבות סוס ויה' אמר לכם לא תספון לשוב בדרך הזה עוד: (יח) ולא ירצה לו נשים ולא יסור לבבו וכסף וזהב לא ירצה לו מאד: (יח) והיה כשבתו על כסא ממלכתו וכתב לו את משנה התורה הזאת על ספר מלפני הכהנים הקלים: (יט) והיתה עמו וקרא בו כל ימי זמיו למען ילמד ליראה את ה' אלקיו לשמור את כל דברי התורה הזאת ואת הוזהרים האלה לעשתם: (כ) לבלתי רום לבבו מאוזיו ולבלתי סור מן המצוה יבין ושמאול למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל:

שאלות

1. בפסוקים שלפניך התורה מתייחסת למינויו של מלך בעם ישראל. להבנתך, מינוי מלך היא מצווה שמחויבים לקיימה או שזהו דבר הרשות שנתון לבחירת העם? הוכח את תשובתך מלשון הפסוקים.
.....
2. עיין בפסוקים וכתוב אלו מצוות עשה מוטלות על המלך.
.....
3. עיין בפסוקים וכתוב אלו מצוות לא תעשה מוטלות על המלך.
.....
4. במצוות המוטלות על המלך אפשר למצוא הגבלות שונות. חשוב, מדוע נבחרו דווקא הגבלות אלו? איזו מטרה הן משרתות?
.....
5. ציין שלושה פרטים הלכתיים בדיני המלך, שאי אפשר לדעת כיצד לקיימם רק מתוך לשון הפסוקים.
.....
6. ציין דבר אחד שהתחדש לך מלימוד פרשיית המלך.
.....

השוואה בין דיני כהן גדול ובין דיני המלך ע"פ המשניות

שלוש המשניות הראשונות בפרק עוסקות בדיניהם של כהן גדול ומלך במצבים שונים. התלמידים יקבלו את המשניות ביחד עם טבלה ריקה ויהיה עליהם לשבח את המשנה בטבלה בצורה שתיצור השוואה בין דיני המלך לדיני הכהן הגדול. אם יש מקרה בדיני המלך שאין לו מקבילה בדיני הכה"ג, או להפך, יש להשאיר משבצת ריקה. מטרת המשימה היא לתרגל חלוקה של המשנה לפי הנושאים השונים שבה. כמו"כ, לערוך השוואה בין שני נושאים נידונים. משימה זו מדגישה שאפילו בעזרת עימוד שונה של המשנה, נפתח בפנינו פתח לשאלות על המשנה, ובעזרתן נגיע להבנת המשנה ביתר עמקות.

מלך	כהן גדול
המִלְכָּה לֹא דָן וְלֹא דָנִין אוֹתוֹ	כֹּהֵן גָּדוֹל דָּן וְדָנִין אוֹתוֹ
לֹא מַעֲיֵד וְלֹא מְעִידִין אוֹתוֹ	מַעֲיֵד וּמְעִידִין אוֹתוֹ
לֹא חוֹלֵץ וְלֹא חוֹלְצִין לְאִשְׁתּוֹ	חוֹלֵץ וְחוֹלְצִין לְאִשְׁתּוֹ
לֹא מִיבֵּם וְלֹא מִיבְּמִין לְאִשְׁתּוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם רָצָה לְחַלֵּץ אוֹ לְיַבֵּם - זְכוּר לְטוֹב. אָמְרוּ לוֹ: אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ.	וּמִיבְּמִין אֶת אִשְׁתּוֹ, אֲבָל הוּא אֵינוֹ מִיבֵּם מִפְּנֵי שֶׁהוּא אָסוּר בְּאִלְמָנָה
וְאֵין נוֹשְׂאִין אֶלְמָנָתוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: נוֹשֵׂא הַמִּלְכָּה אֶלְמָנָתוֹ שֶׁל מֶלֶךְ, שֶׁכֵּן מְצִינוּ בְּדוֹד שֶׁנֹּשֵׂא אֶלְמָנָתוֹ שֶׁל שְׂאוּל, שֶׁנֶּאֱמַר: וְאֶתְנָה לָּהּ אֶת בֵּית אֲדֹנֶיהָ וְאֶת נְשֵׁי אֲדֹנֶיהָ בְּחִיקָה.	
מֵת לוֹ מֵת - אֵינוֹ יוֹצֵא מִפְּתַח פְּלִטְרִין שְׁלוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם רוֹצֵה לְצִאת אַחַר הַמָּטָה - יוֹצֵא, שֶׁכֵּן מְצִינוּ בְּדוֹד שֶׁנֹּשֵׂא אַחַר מִטָּתוֹ שֶׁל אַבְנֵר, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַמִּלְכָּה דָּוִד הִלְךְ אַחֲרֵי הַמָּטָה. אָמְרוּ לוֹ: לֹא הָיָה הַדָּבָר אֶלָּא לְפִיּוֹס אֶת הָעַם.	מֵת לוֹ מֵת - אֵינוֹ יוֹצֵא אַחַר הַמָּטָה, אֶלָּא הֵן נִכְסִין וְהוּא נִגְלָה, הֵן נִגְלִין וְהוּא נִכְסָה. וְיוֹצֵא עִמָּהֶן עַד פֶּתַח הָעִיר, דְּבַרֵּי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵינוֹ יוֹצֵא מִן הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: וּמִן הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא.
	וְכִשְׁהוּא מְנַחֵם אַחֲרֵים - דָּרָךְ כֹּל הָעַם עוֹבְרִין בְּזָה אַחַר זֶה וְהַמְּמַנֵּה מְמַצְעוֹ בֵּינוֹ לְבֵין הָעַם. וְכִשְׁהוּא מִתְנַחֵם מֵאַחֲרֵים - כֹּל הָעַם אוֹמְרִים לוֹ: אָנּוּ כִפְרַתְךָ, וְהוּא אוֹמֵר לָהֶן: תִּתְבָּרְכוּ מִן הַשָּׁמַיִם.
וְכִשְׁמִבְרִין אוֹתוֹ - כֹּל הָעַם מְסַבִּין עַל הָאָרֶץ וְהוּא מְסַב עַל הַדְּרָגָשׁ.	וְכִשְׁמִבְרִין אוֹתוֹ - כֹּל הָעַם מְסַבִּין עַל הָאָרֶץ וְהוּא מְסַב עַל הַסֶּפֶסֶל.

לאחר משימת עימוד המשנה, התלמידים ישאלו שאלות על המשנה. כדאי להנחות את התלמידים להעלות שאלות משני סוגים. סוג אחד הוא שאלות ממוקדות על דיניו של הכהן הגדול ושאלות ממוקדות על דיניו של המלך. סוג שני הוא שאלות שעורכות השוואה בין דיני הכה"ג ובין דיניו של המלך.

שאלות שניתן לשאול על המשנה לאור משימת העימוד:

שאלות ממוקדות נושא

1. לא דנים את המלך - האם לא דנים מלך בכל סוגי העברות שעבר? האם יש הבדל בין עברות שבין אדם למקום לעומת עברות שבין אדם לחברו? איך אפשר לקבל מצב חברתי שבו יש אדם שיש לו חסינות מוחלטת?
2. לא חולצים לאשת המלך - ומה יעלה בגורלה, האם תישאר ללא בעל וללא ילדים למשך כל חייה?
3. מה דינה של אלמנת כה"ג, האם מותר לאדם אחר לשאת אותה לאישה? האם רק כה"ג רשאי לשאתה?

שאלות משוות בין הנושאים

1. מדוע מותר לייבם אלמנת כה"ג ואסור לייבם אלמנת מלך?
2. מדוע מקילים בדיניו של כה"ג ומחמירים בדיניו של מלך?
3. המשנה פירטה מה הדין באלמנת המלך, אך לא פירטה מה הדין באלמנת כה"ג. מדוע?
4. רבי יהודה מחמיר בכבודו של כה"ג ומיקל בכבודו של מלך. מהי סברתו להבדל ביניהם?
5. רבי מאיר מציע פתרון כיצד כה"ג יכול להשתתף בלוויית קרובו. מדוע ת"ק אוסר על מלך להשתתף בלוויית קרובו ואינו מציע את הפתרון הנוהג בכה"ג.
6. המשנה פירטה כיצד כה"ג מנחם אבלים אחרים וכיצד מנחמים את הכה"ג כאשר הוא אבל. לעומת זאת, בדיני המלך המשנה כלל לא כתבה כיצד מנחמים את המלך וכיצד הוא מנחם אחרים. מדוע?
7. בסעודת ההבראה כה"ג יושב על ספסל ומלך יושב על דרגש. מה סיבת ההבדל?

המקור למצוות ייבום ולמצוות חליצה נמצא בתורה בפרשת כי תצא (ספר דברים, פרק כה, פסוקים ה-ל):

כִּי יֵשְׁבוּ אֲזוּזִים יְזוּדוֹ וּמֵת אֲזוּר בֵּיהֶם וּבֶן אֵין לוֹ לֹא תִהְיֶה אִשְׁתּוֹ הַמֵּת הַזֹּוֹצֵה לְאִישׁ זָר וְבָמָה יָבֵא עָלֶיהָ וּלְקַזֵּה לּוֹ לְאִשָּׁה וְיָבְמָה. וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תִּלְדֶּה יָקוּם עַל שֵׁם אֲזוּזוֹ הַמֵּת וְלֹא יִמְזָה שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל. וְאִם לֹא יִזְוֹץ הָאִישׁ לְקַזֵּה אֶת יָבְמָתוֹ וְעַלְתָּהּ יָבְמָתוֹ הַשֵּׁעֲרָה אֶל הַזְּקֵנִים וְאָמְרָה מֵאֵן יָבְמִי לְהַקִּים לְאֲזוּזוֹ שֵׁם בְּיִשְׂרָאֵל לֹא אָבָה יָבְמִי. וְקָרָאוּ לוֹ זְקֵנֵי עִירוֹ וְדָבְרוּ אֵלָיו וְעָמַד וְאָמַר לֹא זֹפְתִי לְקַזֵּתָהּ. וּנְגִישָׁה יָבְמָתוֹ אֵלָיו לְעֵינֵי הַזְּקֵנִים וְזִלְצָה נָעֻלָּה מֵעַל רַגְלָהּ וְיָרְקָה בְּפָנָיו וְעָנְתָה וְאָמְרָה כִּכָּהֵן יַעֲשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יָבְנָה אֶת בֵּית אֲזוּזוֹ. וְנִקְרָא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל בֵּית זִלְזוּץ הַנָּעֻל.

הרמב"ם פוסק זאת להלכה (הלכות ייבום וחליצה, פרק א', הלכות א-ב):

מצות עשה מן התורה שייבם אדם אשת אחיו מאביו, בין מן הנשואין בין מן האירוסין, אם מת בלא זרע, שנאמר: "ובן אין לו - יבמה יבוא עליה". ומן התורה אין צריך לקדש יבמתו, שזו אשתו היא שהקנו אותה לו מן השמים, אלא יבוא עליה וכתובתה על נכסי בעלה שמת.

לא רצה לייבם או שלא רצתה היא - הרי זה חולץ לה ואח"כ תהיה מותרת להינשא לאחר. ומצוות עשה מן התורה לחלוץ, אם לא רצה לייבם, שנאמר: "וחלצה נעלו וגו' ". ומצוות יבום קודמת למצוות חליצה.

1. **קרא את הפסוקים ולמד את דברי הרמב"ם וכתוב מהי מצוות ייבום?**
מצוות ייבום היא מצווה המוטלת על האחים של אדם נשוי שנפטר בלי להשאיר אחריו ילדים. על אחד מן האחים להתחתן עם האלמנה, אשת האח שנפטר, ולהוליד ממנה ילד, ובזה יהיה זכר לאח הנפטר. למעשה, אשת האח הנפטר לא יכולה להינשא לאדם אחר בלי שתתקיים בה אחת מן המצוות, ייבום או חליצה.
2. **מהי מצוות חליצה ומה מטרתה? ציין איזה תנאי צריך להתקיים כדי לקיים מצוות חליצה.**
מצוות חליצה היא פעולה שעושה אשת האח הנפטר כלפי האח שמסרב לייבם אותה. מטרתה של החליצה היא להתיר לאשת האח הנפטר להינשא לאדם אחר. התנאי לקיום מצוות חליצה הוא שהאלמנה אינה חפצה להתייבם או כאשר אף אחד מאחי הנפטר אינו רוצה לייבם אותה.
3. **לאור הגדרת מצוות חליצה, איזה קושי לשוני קיים בלשון המשנה "כהן גדול חולץ"?**
במשנה נאמר שהכהן הגדול עושה את פעולת החליצה, אבל פעולת החליצה עושה האלמנה ולא אחיו של הנפטר.
4. **כתוב את סדר הפעולות הכלולות במצוות חליצה. היעזר בדברי הרמב"ם (הל' ייבום וחליצה, פ"ד, ה"ט).**
לשון הרמב"ם: נמצא סדר החליצה כך הוא: קוראה היא תחלה מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל לא אבה יבמי. ואח"כ הוא אומר לא חפצתי לקחתה. ואח"כ תחלוץ. ואח"כ תרוק. ואח"כ תקרא ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל. לסיכום: דברי האלמנה, דברי האח, חולצת ויורקת, דברי האלמנה.
5. **כתוב סיפור מקרה שמדגים את הדין "כהן גדול - חולץ".**
שמו של הכה"ג הוא שמעון ולו יש אח בשם מתנאל. מתנאל התחתן ולאחר תקופה קצרה הוא נפטר לפני שנולדו לו ילדים. אשתו של מתנאל זקוקה לייבום והיא לא יכולה להתחתן עם מי שתרצה. מכיוון שכהן גדול אינו מייבם, הרי שהאלמנה יכולה להינשא לו אלא לגבר אחר, אך לשם כך עליה לקיים מצוות חליצה בשמעון, הכהן הגדול. כלומר, עליה לחלוץ נעל מרגלו ולקיים את כל סדר החליצה.
6. **כתוב סיפור מקרה שמדגים את הדין "מלך - לא חולצין לאשתו".**
מלך ישראל נפטר ולא השאיר אחריו ילדים. יש למלך אח, ואעפ"כ אלמנת המלך אינה מקיימת מצוות חליצה באחיו של המלך.

שלבי העבודה בטבלת סיכום השלבים / הנחייה לתלמידים

1. **ארמית** : סמן במדגש את המילים בארמית לכל אורך עמודת הציטוט.
2. **תרגום** : נסה לתרגם לעברית את המילים בארמית, מילה כנגד מילה, בעמודת התרגום.
3. **מילה מנחה** : אתר מילה מנחה בכל שלב ושלב בעמודת הציטוט. את המילה או המילים שאיתרת, העתק לעמודה מימין.
4. **שלב בסוגיה** : בעזרת המילה המנחה, נסה להגדיר מהי הפעולה שפועלת הגמרא בכל שלב. כעת נסה לנסח כותרת לשלב בסוגיה.
5. **ביאור** : כתיבת הסבר מפורט לתוכן הסוגיה בכל שלב. בתחילת הדרך כתיבת הביאור תהיה בעזרת הרב. עם הזמן, תוכל לנסח בעצמך הסבר וביאור לשלבי הסוגיה.

דעת רבי יהודה בדין חליצה במלך / דף יט :

ביאור	תרגום	ציטוט	מילה מנחה	השלב בסוגיה	
		לא חולץ ולא חולצין וכו'		ציטוט מן המשנה לפתיחת סוגיה חדשה	1
האם נכון דינו של רבי יהודה? הרי רב אשי לימד שמלך לא יכול למחול על כבודו, וא"כ, איך סובר רבי יהודה שמלך יכול למחול על כבודו ולאפשר לאלמנת אחיו לחלוץ לו?	כן הוא!!	איני!! והאמר רב אשי : אפילו למאן דאמר נשיא שמחל על כבודו - כבודו מחול, מלך שמחל על כבודו - אין כבודו מחול	איני והאמר רב אשי	תמיהה על דעת רבי יהודה הדין שמעורר את התמיהה	2
		שנאמר : "שׁוּם תְּשִׁים עֲלֶיךָ מֶלֶךְ" - שתהא אימתו עליך!	שנאמר	המקור לדין	
רבי יהודה מסכים לדברי רב אשי שמלך לא יכול למחול על כבודו, אבל כאשר מלך רוצה לקיים מצווה, הוא יכול למחול על כבודו. חליצה היא מצווה.	מצווה שׁוּנָה	מצווה שאני	שאני	יישוב התמיהה ע"י חילוק	3

1. מה תפקידה של המילה "איני" שמופיעה בתחילת הסוגיה?
תפקידה של המילה איני לציין תמיהה על הדין מן המשנה שבו עוסקת הסוגיה.
 2. נחלקו תנאים במשנה שלנו האם מלך שייך בדין חליצה. על מי מבין התנאים מתייחסת תמיהת הגמרא?
תמיהת הגמרא מתייחסת לדינו של רבי יהודה (אמנם דעתו לא מובאת בציטוט שבראש הסוגיה אבל אליו מתייחסת התמיהה. יש לשים לב למילה וכו' שכוונתה להמשך הציטוט מהמשנה).
 3. היכן אפשר למצוא את המקום העיקרי שבו נמצאת המחלוקת בנוגע לנשיא ומלך שמחלו על כבודם? כתוב את שם המסכת ואת מספר הדף (היעזר במסורת הש"ס).
המחלוקת בנוגע לנשיא ומלך שמחלו על כבודם נמצאת במספר מסכתות - במסכת כתובות (יז.), במסכת סוטה (מא:) ובמסכת קידושין (לב:).
 4. עיין בדברי רב אשי. בנוגע למי מן הדמויות אין מחלוקת שאינו יכול למחול על כבודו? הוכח את תשובתך.
אין מחלוקת בנוגע למלך, שגם אם מחל על כבודו - אין כבודו מחול. ההוכחה לתשובה - בנוגע לנשיא נאמר "אפילו למאן דאמר..." משמע מכאן שיש מחלוקת בנוגע לנשיא, כי יש מי שאומר שנשיא יכול למחול ויש מי שאומר שאינו יכול. כמו כן, כוונת רב אשי לומר שאפילו לאותה דעה במחלוקת שנשיא יכול למחול על כבודו, גם דעה זו מסכימה בנוגע למלך שאינו יכול למחול על כבודו.
 5. מהי ההלכה הנלמדת מתוך הפסוק "שום תשים עליך מלך"? הסבר כיצד יוצאת הלכה זו מתוך לשון הפסוק.
ההלכה הנלמדת מן הפסוק היא שנתניי המלך, כלומר העם, צריך להיות ירא מן המלך. כבר בעת שממנים את המלך, חלק מהגדרות תפקידו מביעות את העובדה שאנו נוהגים במלך בכבוד מיוחד, בגלל יראת הכבוד שאנו רוחשים לו. ההלכה יוצאת מתוך כפילות הלשון - "שום תשים", שהיא באה ללמד שיש לשים מלך ושוב לשים מלך (לדייק את התשובה)
 6. נסח את התמיהה של הגמרא במילים שלך. השלם את התבנית הבאה:
איך אתה _____ אומר ש _____, הרי רב אשי לימד ש _____
 7. איך אתה רבי יהודה אומר שאם מלך רוצה לחלוץ הוא יכול (ואף זכור על כך לטוב), הרי רב אשי לימד שלכל הדעות מלך אינו יכול למחול על כבודו ובחליצה יש פגיעה בכבודו של המלך!
 8. כיצד מיישבת הגמרא את התמיהה שהעלתה בתחילת הסוגיה?
הגמרא מסבירה שלדעת רבי יהודה אכן מלך אינו יכול למחול על כבודו, אך כל זה נכון בנוגע לדברי הרשות, אבל מלך שרוצה למחול על כבודו כדי לקיים מצווה - בהחלט יכול למחול על כבודו. לכן, כאשר מלך רוצה לחלוץ - הוא יכול לעשות זאת, שהרי החליצה היא מצווה מן התורה.
 9. לאחר יישוב התמיהה, האם שני התנאים במשנה מסכימים שבנוגע לקיום מצווה, מלך שמחל על כבודו - כבודו מחול? הסבר את תשובתך.
לא, אין הסכמה בנוגע לדין זה. לאחר יישוב התמיהה התנאים במשנה חלוקים בשאלה האם מלך יכול למחול על כבודו כדי לקיים מצווה. רק רבי יהודה סובר כך, אבל לדעת תנא קמא מלך לא יכול למחול על כבודו בשום מקרה, גם לא כדי לקיים מצווה.
- *****
10. מהו ההבדל בין הבנתנו את דברי רבי יהודה לפני יישוב התמיהה לבין הבנתנו את דבריו לאחר יישוב התמיהה?
לפני יישוב התמיהה אנחנו מבינים בדעת רבי יהודה שמלך אינו יכול למחול על כבודו בשום מצב. לאחר יישוב התמיהה אנחנו מבינים בדעתו שיש הבדל בין שני מצבים - מצב אחד, כאשר מלך רוצה למחול על

כבודו לצורך דבר הרשות, שאז אינו יכול למחול. מצב שני, כאשר מלך רוצה למחול על כבודו לצורך קיום מצווה, שאז יכול למחול על כבודו ולקיים את המצווה.

****תנא קמא ורבי יהודה נחלקו בשאלה האם מלך יכול למחול על כבודו לצורך קיום מצווה. חשוב על נימוק לכל אחת מן הדעות. מדוע לדעה אחת כבודו של המלך אינו נפגע כאשר מדובר בקיום מצווה? מדוע לדעה השנייה, מלך לא יכול למחול על כבודו גם כאשר על כף המאזניים עומד קיום מצווה?**

הגמרא מקשה מדברי רב אשי האמורא על דברי רבי יהודה התנא. איזה דבר חריג יש במהלך זה? נסה ליישב חריגה זו. ישנו כלל המלמד שאמוראים מחויבים לדברי התנאים ולא ההפך. כיצד ניתן להקשות מאמורא על תנא? הרי תנא יכול לחלוק על אמורא!

מענה חכמים לרבי יהודה בעניין נשיאת אלמנתו של המלך? / דף יט:

	השלב בסוגיה	מילה מנחה	ציטוט	תרגום	ביאור
1	ציטוט מהמשנה לפתיחת סוגיה חדשה		ואין נושאין כו'		
2	ציטוט ברייתא תגובת חכמים לרבי יהודה	תניא	תניא : אמרו לו לר' יהודה : נשים הראויות לו מבית המלך		רבי יהודה במשנה הביא פסוק המוכיח את דעתו - "נשי אדוניך". חכמים מסבירים את הפסוק באופן אחר, שמתיישב עם דעתם - לא נשים שהיו נשואות לשאול אלא אותן נשים מבית שאול, שמותר לדוד לשאת אותן
3	שאלת בירור	ומאי	ומאי נינהו?	ומי הן?	מי הן אותן נשים מבית שאול, שדוד יכול לשאת?
4	תשובה		מירב ומיכל		מרב ומיכל, בנות שאול המלך אך ודאי שדוד לא יכול לשאת את נשותיו האלמנות של שאול המלך.

שאלות

1. הברייתא פותחת במילים "אמרו לו רבי יהודה".

א. מיהם הדוברים עם רבי יהודה?

הדוברים עם רבי יהודה הם חכמים המוזכרים במשנה, שחולקים עליו בנוגע לנשיאת אלמנת המלך.

ב. מהי מטרת הפנייה שלהם אל רבי יהודה?

רבי יהודה במשנה הביא פסוק המוכיח את דעתו שמלך יכול לשאת אלמנתו של מלך אחר, ואילו חכמים לא הביאו כל ראיה לדבריהם. בפשטות, יש עדיפות לדברי רבי יהודה המוכחים מפסוק על פני דברי חכמים. הברייתא מביאה את פנייתם של חכמים אל רבי יהודה כדי לשלול את ההסבר שלו בפסוק ולהסביר אותו באופן אחר שיתאים עם שיטתם, שאלמנת המלך אינה יכולה להינשא למלך אחר.

2. "נשים הראויות לו מבית המלך".

א. צטט את המילים בפסוק שמשפט זה בא להסביר?

המילים בפסוק הן "נשי אדוניך"

ב. הסבר את תוכנו של משפט זה.

הנביא נתן מתאר בפני דוד מהן הטובות שקיבל מאת ה', וביניהן הוא מונה את העובדה שקיבל את "נשי אדוניך", כלומר, אותן הנשים מביתו של שאול המלך, שראויות להינשא לדוד כי הן מותרות לו מבחינת הלכתית.

ג. איזו הבנה בפסוק בא לשלול ולבטל משפט זה?

הבנה זו בפסוק באה לבטל את הבנתו של רבי יהודה, נשי אדוניך הן המותרות להינשא לדוד ולא אלו שהיו נשותיו של שאול המלך.

כיצד נשא דוד שתי אחיות?

רקע לסוגיה: בימי שאול המלך, פלשתים ערכו מלחמות מול עם ישראל. גלית היה נעמד מדי יום אל מול מחנה ישראל ומחרף את מערכות ישראל. שאול המלך חיפש אחר אדם שיסכים להילחם מול גלית. הוא הבטיח להעשיר בעושר גדול את מי שינצחו ואף יתן לו את ביתו לאישה. דוד בן ישי התנדב להילחם בגלית, ומתוך רוח ה' שהתעוררה בו הוא היכה בגלית והרגו. המלך שאול אמר לדוד שייטן לו את ביתו מִרְב לאישה. לבסוף היא נישאה לעדריאל המחולתי ולא לדוד. שאול המלך אמר שדוד יישא את ביתו, מיכל, בתנאי שיביא למלך מאה ערלות פלשתים. דוד אכן עשה כך ונשא את מיכל בת שאול לאישה.

דברי העם "היכה שאול באלפיו ודוד ברבבותיו", עוררו בשאול המלך רוח קנאה שהובילו לניסיונות חוזרים מצידו להרוג את דוד. לאחר שדוד נמלט מפני שאול, מסר שאול את מיכל אשת דוד לפלטי בן ליש.

לאחר מות שאול, אבנר בן נר המליך למלך את איש בושת בן שאול. לאחר זמן כעס אבנר על איש בושת והחליט לעבור למחנה דוד. התנאי שהציב דוד לאבנר הוא שלא יבוא לראות את פניו בלי שהוא מחזיר לו את מיכל אשתו. כמו כן, שלח דוד בקשה לאיש בושת שישב לו את מיכל, אשתו. איש בושת לקח את מיכל מרשותו של פלטי בן ליש ואבנר בן נר השיב את מיכל אל דוד.

מושגים:

קידושין: קיימות שלוש דרכים שונות שבהן אדם מישראל יכול לקדש אישה, ואחת מהן היא קידושי כסף. האיש צריך לתת לאישה כסף בסכום של לפחות פרוטה או חפץ כלשהו ששווה לפחות פרוטה.

זכות האב לקדש את ביתו: התורה נתנה לכל אב זכות לקדש את ביתו הקטנה (עד גיל 12) לכל גבר שירצה. האב יקבל לידיו את כסף הקידושין מידי הבעל המיועד ובזה ביתו מקודשת לבעל.

מלווה: הלוואה. אדם לווה מחברו סכום כספי וכעת מוטלת עליו חובה להחזיר לו את הסכום הכספי.

קידושין במלווה: אדם הלווה לאישה כסף והיא התחייבה להחזיר לו את סכום ההלוואה במועד כלשהו. כעת הוא רוצה לקדש אותה אך במקום לתת לה כסף קידושין הוא אומר לה: "הרי את מקודשת לי בסכום הכסף שהלוויתני לך". הוא מתכוון למחול לה על החוב הכספי ובמקום שתשיב לו את הכסף, יחשב הדבר שקיבלה ממנו את כסף קידושיה. להלכה, אי אפשר לקדש אישה על ידי ויתור מצד האיש על החוב שהיא חייבת לו.

האיסור לשאת שתי אחיות: נאמר בתורה: "וְאִשָּׁה אֶל אַחֹתָהּ לֹא תִקַּח לְצָרָר לְגִלּוֹת עֲרֻוֹתָהּ עֲלֶיךָ בְּחַיֶּיךָ" (ויקרא יח, יח). פסוק זה מלמד שאסור לאדם מישראל לשאת את אחות אשתו, גם לאחר שהתגרש מאשתו הראשונה. כל עוד אשתו הראשונה בחיים, אסור לו להתחתן עם אחותה. רק אם אשתו הראשונה נפטרה, הוא יכול לשאת את אחותה לאישה.

כיצד נשא דוד שתי אחיות?

ביאור	תרגום	ציטוט	מילה מנחה	השלב בסוגיה	
התורה אוסרת על אדם מישראל לשאת שתי אחיות. איך יתכן שדוד נשא את מֶרֶב ומיכל, שהן אחיות?		שאלו תלמידיו את ר' יוסי : היאך נשא דוד שתי אחיות בחייהן?	היאך	קושיה	1
לדעת רבי יוסי דוד נשא את מיכל בהיתר, כי נשאה רק אחרי שמֶרֶב נפטרה		אמר להן : מיכל, אחר מיתת מֶרֶב נשאה		תירוץ ראשון	2
לדעת רבי יהושע בן קרחה מֶרֶב מעולם לא הייתה מקודשת לדוד, כי הקידושין לא היו ע"פ ההלכה והם לא חלו. ואם כן, מעולם לא נאסר על דוד לשאת את מיכל		ר' יהושע בן קרחה אומר : קידושי טעות היו לו במֶרֶב		תירוץ שני	3
		שנאמר : תָּנָה אֶת אִשְׁתִּי אֶת מִיכַל אֲשֶׁר אֲרִשְׁתִּי לִי בְּמֵאָה עֲרָלוֹת פְּלִשְׁתִּים	שנאמר	ראיה מפסוק לתירוץ השני	
איך הפסוק מוכיח שמֶרֶב לא הייתה מקודשת לדוד?	מהו הלימוד	מאי תלמודא?	מאי	שאלת בירור	4
רב פפא מלמד שיש לדייק מכפל הלשון בפסוק : דוד אומר גם "את אשתי" וגם "את מיכל", למרות שיכול היה לומר רק אחד מהכינויים. כפל הלשון בא למעט, שרק מיכל אשתו ולא מֶרֶב		אמר רב פפא : מיכל אשתי ולא מֶרֶב אשתי		תשובה	5

שאלות

1. מהם שני התירוצים שמביאה הגמרא על הקושיה, כיצד נשא דוד שתי אחיות?
רבי יוסי: דוד נשא את מיכל רק לאחר שמרב נפטרה. מעולם לא היה נשוי לשתייהן יחד.
רבי יהושע: הקידושין שעשה דוד במרב היו קידושי טעות, לכן מעולם לא הייתה מקודשת לו וא"כ נשא רק אחת מהאחיות ולא את שתיהן.
2. מהו ההבדל בעובדות בין תירוצו של רבי יוסי ובין תירוצו של רבי יהושע בן קרחה?
לפי רבי יוסי, דוד היא נשוי גם למרב. לפי רבי יהושע, דוד מעולם לא היה נשוי למרב.
3. הסבר את המושג "קידושי טעות".
כאשר אדם עושה מעשה קידושין באישה אך לא לפי ההלכה. הוא חושב בטעות שקידש אותה אך בפועל אינה מקודשת לו.
4. רבי יהושע מביא פסוק להוכיח את תירוצו. כיצד הפסוק מוכיח שהקידושין במרב הם קידושי טעות?
הפס' לא מוכיח שהיו אלו קידושי טעות, אלא מוכיח שמרב מעולם לא הייתה אשתו של דוד. הדבר מוכח מזה שדוד מכנה רק את מיכל בתור אשתו ומדיוק בדבריו למדים שמרב לא הייתה נשואה לו.